

Een denkoefening

Auteur: Daniël Vanhoutte

Maart 2023

De bron van het christendom ligt bij de figuur van Jezus, de zoon van een timmerman uit Nazareth. Na zijn zogenaamd "verborgen leven" in een gesloten gemeenschap begon hij als dertiger rond te trekken om een nieuwe spiritualiteit te verkondigen. Jezus heeft in de beleving van de religie een diepgaande vernieuwing gebracht waardoor zijn volgelingen in hem de beloofde en verwachte Messias hebben herkend en erkend. In zijn prediking heeft Jezus een dimensie op het voorplan gebracht die kan omschreven worden als de vestiging en de uitbouw van "het rijk Gods" in de gemeenschap van de mensen. Het oorspronkelijke christendom was geen godsdienst van dogma's, rituele voorschriften, cultische offers en plechtige erediensten maar een humanitair project van aardse medemenselijkheid. Daarmee heeft het christendom in de ontwikkeling van het fenomeen "religie" een nieuwe mijlpaal geplaatst. Christenen zijn mensen van het Nieuwe Testament. Met Jezus begint trouwens ook een nieuwe tijdrekening.

Het christendom was oorspronkelijk maar een kleinschalige beweging van eenvoudige volksmensen die haar plaats moest vinden tussen de vele cultussen van de hellenistische wereld van die tijd. De eerste eeuwen van de christelijke tijdrekening zijn zeer chaotisch verlopen. Er ontstonden al heel vroeg spanningsvelden met de joodse traditie en de Romeinse bezetters. In de christelijke gemeenschappen was er ook nog geen overkoepelend gezag en geen eenheid van leer, organisatie en rituelen. Toen het christendom zich buiten Palestina begon te verspreiden kwam het ook in conflict met andere cultussen en heidense filosofieën. Binnen het christendom zelf ontstonden er allerlei (ketterse) stromingen die mekaar continu bekampten. Er circuleerden ook allerlei verhalen en geschriften die later niet in de officiële Bijbel werden opgenomen.

Uiteindelijk waren het de keizers zelf die eisen van eenvormigheid begonnen te stellen met het oog op de verheffing van het christendom tot staatsgodsdienst. Die opdracht werd uitgevoerd door het organiseren van een reeks oecumenische concilies in de vierde en vijfde eeuw. Zo heeft het christendom stapsgewijze een kerkelijk paradigma opgebouwd dat voldoende coherent leek om de eeuwen te trotseren, maar achteraf beschouwd toch enkele tijdsgebonden kenmerken vertoonde die op termijn de grondslag van nieuwe spanningen zouden vormen. We denken hierbij vooral aan drie belangrijke componenten: de structurele romanisering, de theologische hellenisering en de dogmatische leerstelling. Hiermee kreeg de Rooms-Katholieke Kerk de allure van een klerikale theocratie. Hier liggen ook de wortels van de huidige crisis en de steeds dwingender vraag naar herbronning en vernieuwing. Het concilie van Vaticanum II (1962 - 1965) beloofde een aggiornamento maar heeft de hoge verwachtingen niet ingelost. Het probleem zit dus dieper dan gedacht.

De oorspronkelijke eigenheid van het christendom kunnen we nochtans op een eenvoudige manier herontdekken door terug te keren naar het kerstverhaal. Het gaat in dat verhaal

immers niet alleen over de geboorte van Jezus van Nazareth, maar ook en vooral – zo leert de Kerk al eeuwenlang - over de incarnatie, d.w.z. de menswording van God. Niet voor niets is de idee van incarnatie het basisdogma van het christendom. Met dat dogma heeft het christendom in het religieuze denken van de mensheid een nieuwe fase ingezet. Als christenen geloven en belijden dat God in de persoon van Jezus mens is geworden, wil dat zeggen dat God zelf bij wijze van spreken “geseculariseerd” is. Als God effectief als mens onder ons is gekomen gaat het debat niet meer over de ware God of de ware godsdienst maar over het ware mensbeeld. Het christendom verwijst daarbij heel uitdrukkelijk naar de komst van “het rijk Gods” als vervulling van het diepste verlangen van de mens naar humaniteit en moraliteit, goedheid, schoonheid en waarheid, gerechtigheid en vrede, vergeving en verzoening, geloof, hoop en liefde. Hier ligt duidelijk “een derde weg” tussen traditioneel godsgeloof en modernistisch ongeloof. Die derde weg geven we de naam van “seculier christendom”.

Met seculier christendom bedoelen we een christendom dat zich ontdaan heeft van het ontologisch dualisme inzake wereldbeeld en godsbeeld en zich ten volle incarneert in de ene en enige werkelijkheid (Cf. boek van kardinaal Danneels “God is geen tweede verdieping”, 1984). Seculier christendom is dus een heel specifieke vorm van humanisme. En precies op dat vlak heeft het christendom een uniek aanbod met het mensbeeld dat belichaamd wordt door de figuur van Jezus van Nazareth. Voor christenen is Jezus de mens die zijn levensbestemming niet vindt in narcistische of voluntaristische zelfontplooiing, maar in onvoorwaardelijke liefde en dienstbaarheid. Voor christenen is Jezus de belichaming van wat we “het ware mensbeeld” kunnen noemen. Met de term “seculier christendom” geven we aan het begrip “secularisatie” de positieve betekenis van “vermenselijking” in plaats van het pejoratieve “verwereldlijking”. Secularisatie is niet langer een bedreiging maar een logische fase van een historisch proces. Het is een positieve uitdaging die niettemin dringend om spirituele verdieping vraagt. We kijken uit of er hiervoor ruimte is in het synodale overleg.

